

SOC119: ÚVOD DO SOCIOLOGIE PRO NESOCIOLOGY

---

7. Člověk jako skupinový tvor. Společnost a kultura – nerozlučná dvojice.

2. 4. 2007

Jaro 2006/2007

Příroda a kultura

- **Příroda** jako sféra „nadhledská“, kterou nelze ovládat; **kultura** jako sféra „lidská“, kterou ovládat lze.
- Hranice mezi přírodou a kulturou není jednou provždy daná a posunuje se.
- Hlavním cílem a smyslem kultury je ustavení *řádu* a eliminace chaosu (nahodilosti a nepředvídatelnosti) v životě člověka a společnosti.

Člověk jako skupinový tvor

- Člověk vstupuje během života do interakce s nespočtem lidí (nejen fyzicky, ale i na dálku).
- Blízkost druhých i náš vztah k nim nabývají různorodých podob.
- Lidé často ve svém životě rozdělují druhé podle příslušnosti do skupin „**my**“ (**vlastní skupina - in-group**) a „**oni**“ (**cizí skupina - out-group**).
- Obě skupiny se navzájem podmiňují a sehrávají důležitou roli při utváření vědomí vlastní **identity**.
- Cizí skupina je *imaginární opozicí*, již vlastní skupina potřebuje pro svou sebeidentitu, soudržnost, vnitřní solidaritu a emocionální jistotu.

Sociální kolektivity (x sociální skupiny)

- **Kolektivita** = obecné označení pro jakékoliv uskupení lidí
  - **Sociální kategorie** = množina osob, které vykazují jeden či více společných shodných znaků, přičemž mezi těmito osobami neexistuje přímá interakce či komunikace
  - **Sociální agregát** = množina osob, které jsou spojeny fyzickou či geografickou blízkostí, mezi nimiž nedochází k systematické interakci (tj. netvoří soc. skupinu)
  - **Dav** = seskupení většího počtu osob, které jsou v prostorové blízkosti a jsou spojeny zaměřením zájmu k určité věci
  - **Publikum** = větší seskupení lidí (část veřejnosti), která je po určitou dobu aktivně účastna určité specifické formě sociální komunikace

Společenství vs. organizace

- **Společenství** = skupina lidí, kteří sdílejí určité společné hodnoty a normy; jedinec je v ní zastoupen celou svou osobností.
- **Organizace** = skupina lidí, která své členy svádí dohromady výhradně za účelem nějakého definovaného úkolu/cíle; jedinec je v ní zastoupen pouze částí své osobností (sociální rolí).

Příslušnost ke skupinám

- Existují skupiny, v nichž se setkáváme tváří v tvář (rodina, pracovní kolektiv, školní třída), ale vztahujeme se i ke skupinám velkým a rozptýleným (třída, gender, národ → **imaginární společenství**).
- Třída, gender, národ či etnická skupina se nestávají vlastními skupinami samy od sebe, protože postrádají stmelující pojivo skupin fungujících v každodenních interakcích → potřeba *mobilizace*
- Vytváření jednoty v rámci velké skupiny často napomáhá nepřátelství vůči jiné, cizí skupině.

Konflikty mezi skupinami (Bateson)

- Přítomnost „out-siderů“ představuje výzvu životnímu způsobu etablované skupiny „in-siderů“, z čehož následně často vyplývá *meziskupinové napětí*.
- **Schizmogeneze** = řetězec akcí a reakcí v rámci konfliktu mezi skupinami
  - a) *symetrická* – každá strana reaguje na známky síly svého soupeře → touha po sebeprosazení a nemožnost racionální dohody
  - b) *komplementární* – jedna strana zvyšuje svou odhodlanost v souvislosti s projevy slabosti na straně druhé; rovněž vede ke zhroucení vztahu
- **Reciprocita** = spojuje charakteristiky obou typů schizmogeneze; dochází k neutralizaci sebedestruktivních tendencí

Etnicita

- **Etnicita** = kulturní praktiky a názory určité skupiny lidí, které ji odlišují od ostatních.
- Příslušníci určité etnické skupiny se pokládají za *kulturně odlišné* od jiných skupin ve společnosti a sami jsou tak společností vnímáni.
- Etnické skupiny se mohou odlišovat celou řadou charakteristik: *jazyk, dějiny, původ* (skutečný či domnělý), *náboženství, životní styl*
- Etnické rozdíly jsou vždy *naučené*.
- Mnohé ze současných společností jsou *pluralitní a multi-etnické*.

Rasa a rasismus

- Lidské populace představují po fyzické a genetické stránce *kontinuum* bez pevných hranic → nevhodnost pojmu „**rasa**“
- Mezi lidmi existují fyzické odlišnosti a některé z nich mají dědičnou povahu.
- Určité rozdíly se stávají zdrojem *společenské diskriminace a předsudků*, zatímco jiné ne; příčina zde nemá nic společného s biologií.
- Tzv. *rasové odlišnosti* je třeba chápat jako ty projevy fyzické variability, které si příslušníci dané společnosti vybírají jako *etnicky významné*.
- **Rasismus** = ideologie opírající se o předsudky založené na sociálně významných fyzických rozdílech

Problém předsudků a diskriminace

- **Menšina (menšinové etnikum)** = skupina, jejíž příslušníci jsou v *nevýhodě* oproti členům většinové populace a mají určitý pocit *skupinové solidarity* či *sounáležitosti*
- **Xenofobie** = strach z cizího
- **Heterofobie** = strach z odlišného
- **Předsudky** = apriorní, neadekvátní/nepodložené *názory* nebo postoje jedné skupiny vůči druhé (→ stereotypy)
- **Diskriminace** = skutečné jednání zaměřené vůči určité skupině, jehož podstatou je omezení v právech či příležitostech jejích příslušníků.

Stereotyp a mechanismus „obětního beránka“

- Předsudky se často uplatňují na základě *stereotypů* v uvažování.
- **Stereotyp** = prvek uvažování, který se vyznačuje stabilitou a nediferencovaným, paušálním přisuzováním určitých vlastností všem členům určité sociální skupiny či kategorie.
- Stereotypu se pojí s psychologickým mechanismem **přenosu**, při němž se pocity nepřátelství a hněvu obracejí proti něčemu, co není jejich skutečným původcem → tzv. **obětní beránci**
- Obvyklými obětními beránky bývají lidé či skupiny, které se výrazně odlišují a mají spíše malou moc.
- Mechanismus **projekce** – druhým připisujeme vlastní úmysly či vlastnosti

„Morální alchymie“ (Merton)

- *Sebenaplňující se proroctví* přispívá k vysvětlení dynamiky etnických a rasových konfliktů v poválečné Americe → předsudky → záměna příčiny a následku
- Fungování *vlastních a cizích* skupin – ctnosti vlastní skupiny se stávají nectnostmi skupiny cizí (případ Aba Lincolna)
- Člen cizí skupiny je odsuzován systematicky v podstatě bez ohledu na to, co dělá, předsudky a diskriminace zaměřené proti cizí skupině nejsou nehledě na vnější zdání výsledkem toho, co cizí skupina dělá, ale jsou zakořeněny hluboko ve struktuře majoritní společnosti a sociální psychice jejích členů.
- **Morální alchymie** = ctnost je proměňována v nectnost a naopak – totéž chování je třeba hodnotit různě podle toho, kdo se takto chová

Sociologické výklady předsudků

- Lze rozlišit výklady *obecné* (platí univerzálně – jako ty psychologické) a *specifické* (platí pro moderní svět).
- **Etnocentrismus** = tendence posuzovat jinou kulturu měřítky své vlastní kultury
- **Skupinové uzavírání** = proces vymezování skupiny vůči ostatním skrze nástroje sociální exkluze, jež vyostřují rozdíly mezi skupinami (fyzická či sociální separace)
- **Nerovnost v alokaci prostředků** = nerovnost v oblasti distribuce majetku a hmotných statků.

Modely interetnických vztahů

- Fenomén **migrace** (imigrace)
- **Asimilace** = snaha integrovat nechat „splynout“ imigranty s hostitelskou společností
- **Tavící kotel** (*melting pot*) = model, v němž nejsou kulturní tradice imigrantů potlačovány tradicemi dominantními, ale mísí se s nimi, takže vytvářejí nové kulturní vzorce
- **Kulturní pluralismus (multikulturalismus)** = rozvoj pluralitní společnosti, která v principu uznává mnoho rozdílných (sub)kultur jako rovnocenných a plnohodnotných